

Rudolf Strohal

VLASI U HRVATSKOJ

(HISTORIJSKO-KULTURNA CRTICA IZ 16. VIJEKA)
(1931)

1.

Riječ "Vlah" nije imala prvotno kod Hrvata onoga značenja, u kojem se upotrebljava ova riječ danas. Neki vele, da je ova riječ prvotno označavala gorskoga stanovnika i pastira, drugi vele, da su bile prve pribjeglice iz turskih kršćanskih pokrajina u hrvatske zemlje rumunjski Vlasi, po kojima su i sve kasnije pribjeglice iz turskih kršćanskih pokrajina u Hrvatsku nazivali Vlasima.

Knezovi Frankopani su već rano primali na svoja mnogobrojna imanja pojedine kršćanske iseljenike iz turskoga carstva. Takvih nalazimo u 16. vijeku gotovo na svim Frankopanskim imanjima, a starosjedioci u hrvatskim zemljama općenito ih nazivahu Vlasima, premda su bili ti prvi Vlasi gotovo svi rimokatolici. G. 1542. iseli se malo ne cijela općina rmanjska iz sjevero-zapadne Bosne. To je bila prva velika seoba kršćanskih Vlaha iz Bosne u Hrvatsku.

Tu su seobu izazvali razni razlozi. Narod se je u Primorju isticao nad sve ostale Bošnjake osobitom tjelesnom ljepotom, napose se isticahu njihove žene. To su doskoro opazili i Turci, pa se često zalijetahu u Rmanj, gdje su otimali kršćanima njihove lijepe žene i djevojke. Ovakvim je zgodama dolazilo do krvavih borba između Turaka i kršćana. Otetim ženama napunjali su Turci svoje hareme. Pored toga su Turci lišili stanovnike Rmanja svih prava, koje su oni imali prije osvajanja njihova mjesta po Turcima, i nijesu im dopustili, da žive prema svojim starim običajima. Stanovnici Rmanja govorili su čakavskim narječjem, a pisali su glagoljskim pismom, bili su svi rimokatoličke vjere. Nekoliko se je isprava iz Rmanja sačuvalo do danas napisanih čakavskim narječjem i glagoljskim pismenima iz vremena, dok još Turci nijesu osvojili Rmanja (kao od 28. XI. 1448, – 1451., – 11. VI. 1478.)

Pod turskom je vlašću postojalo nezadovoljstvo Rmanjaca od dana do dana sve veće. Pročulo se je i kod njih, da gospoda Frankopani rado

primaju kršćane iz turskoga carstva na pusta i opustjela po Turcima svoja zemljišta. Stoga izaslaše rano u proljeće g. 1542. dva svoja izabrani-ka, popa Grgura Šutilovića i Radivoja Šubašića, u Hrvatsku, da razvide, kamo bi se mogli naseliti. Tražeći novu postojbinu, dođoše i do porkulaba Vida Milovca u gradu Ribniku. Ribničko je vlasništvo onda bilo vlasništvo Štefana Frankopana i njegove sestre Katarine, udate za Nikolu Šubića Zrinskoga, kasnijega sigetskoga junaka. Porkulab ih primi u gradu Ribniku...

Porkulab je sa svojim ljudima otišao, a narod je poslije njegova odlaska još bolje prionuo uz posao. Sve se je natjecalo, tko će si ljepši dom urediti. Preostalo je još pitanje crkve. Dogovore se oni i počеше zidati crkvu, koju prije zime pod krov spraviše. Biskupija zagrebačka primi ih pod svoje okrilje i pripoji ih župi novogradskoj, pod koju su i prije ova mjesta potpadala, dok nijesu Turci odavle narod rastjerali. Njihov pop Grgur Šutilović bi imenovan kapelanom za doseljene Vlahe, a bio je podređen župniku u Novom gradu.

Crkva u Prilišću bila je dovršena slijedeće godine i bila je posvećena sv. Leonhardu. Župnikom u Novom gradu bio je onda vrlo poštovani pop glagoljaš Matej Pridojević, plemić gorički, koji je imao svoje kmetove kraj Barilovića i na Srednjem vrhu, te mlin na Korani. Kad su doseljeni Vlasi posve crkvu dovršili, zamoli novigradski župnik tadanjega zagrebačkog biskupa, da bi im on ili njegov zamjenik posvetio crkvu. Posveta bi obavljena 1. lipnja 1543. Od ovoga je dana mogao kapelan pop Grgur Šutilović sv. misu služiti za svoj narod u Prilišću.

Doseljeni su se Vlasi uredili kao posebna općina ili sučija, koja je bila u svem podređena činovnicima u gradu Ribniku. Izabrali su svoga suca Radivoja Šubašića i deset starješina, koji su imali među njima red podržavati i zastupati ih pred porkulabom u gradu Ribniku.

Tako se je primakla i treća godina boravka Vlaha u novoj postojbini. Mjeseca lipnja 1544. dođe u Prilišće porkulab i pozva sve glavare zadruga, da dođu 25. lipnja u Ozalj i da će ih predvesti pred svoju gospodu, koja će im izdati otvoreni list.

Dana 25. lipnja bilo je već ranom zorom vrlo živahno u Prilišću. Sabirali se pred crkvom sv. Leonarda svi glavari zadruga. Obukli su se u svoje najbolje odijelo i krenuli oko 5 sati u jutro iz Prilišća preko Nertetića, Bajakova brda, Stativa, Tomašnice, Jaškova i Erjavca u Ozalj. U Ozalj su prispjeli oko 10 sati prije podne. Ondje ih je dočekao porkulab

ribnički i odmah ih predveo pred svoju gospodu kneza Miklouša Zrinskoga i kneza Štefana Frankopana. Gospoda su bila iznenađena ljepotom ovih ljudi. Knez Mikloš Zrinski pozva odmah dijaka pisara, kojemu je diktirao ovaj otvoreni list:

“Mi Knez Mikloš Zrinski i ban hrvatski, slovinski i Dalmacije i mi knez Štefan Frankopan krčki, sentski, modruški i pročaja²¹⁹ damo na znanje vsim i svakomu, pred kim obraz ta naš list otvoren pride, a navlastito porkulabom i obhodnikom gospodstva našega, kako prideše pred nas s Prilisja i od Rosopajnika Vlasi, ki do danas jesu ondi u pokoju prebivali s našim odlučanjem, ki poimence jesu niže pisani: Mihovil Sestrić, Matko Šuranović, Petar Rasporić, Jakov Sestić, Vid Šimunović, Petar Radanović, Jandrij Basarović, Radić Zečković, Rdivoj Šubašić, Ivan Strahojević, Milić Dobrić, Juraj Zelenković, Juraj Domin, Matij Kacan, Tomaš Sestrić, Pavao Šutilović, Jakov Pavečić, Mikula Bursić, Jandrej Luić, Ivaniš Basarović, Paval Alić, Milinović, Grgur Šutilović, Radić Dobanović, proseći od nas vsi kupnice, kom službom bi imali nas služiti.

Mi videći, da bi radi u našem gospodstvu stati i nas pravo i verno služiti, š nimi se utakmismo²²⁰ tim načinom, da imaju od naših zemal služiti kad i kamo koli budu zapoved od nas imali, da imaju na čet²²¹ ili na put poiti, i ako bi kada oteli poiti, da jim mi imamo brašno²²² dati, i ča koli na putu do budu sužan, koni, marhe male i velike, da imaju nam od svega dobitka polovinu dati. I tulikoje ako bi kada pošli na put ob svojem brašni, da nam imaju od svega dobitka mala i velika treti del dati i da nam budu dužni desetinu od janac davati, a oni da su slobodni oda vsih podavkih, inih dohodak i služab malih i velikih, ča je dužnost od sel onih, i ako bi oteli napredovati ili na to stati k sebi na zemlju našu kih junakov prijeti, to soopšćenje od nas imaju prijeti i meja se postaviti stom službom kako ostali, kako je zgora pisano, javiše se nam ili našim oficijalom. I ako bi se prigodala ka škoda od nih u našem gospodstvu, ka bi se očito znala, da ote kaštigu prijet, ke budu dostojne.

I na tom jim dasmo ta naš list otvoren pod naš pečat navadni.

²¹⁹ I t. d. (i tako dalje.)

²²⁰ Pogodismo.

²²¹ Vojsku.

²²² Hranu, kruh.

Dan u gradu našem Ozlju miseca ijuna dan 25. tisuće pet sat četrdeset četvrto.

Tri pečata

Nikolaš Zrinski.”

Ovaj je otvoreni list napisan glagoljskim slovima, te ga još danas Priliščani čuvaju, koji su ga i meni pokazali, te sam im ga po prilici prije pedeset godina pročitao.²²³

²²³ R. Strohal, *Vlasi u Hrvatskoj. (Historijsko-kulturna crtica iz 16. vijeka)*. Jadranska vila (Omiš), IV/1931, 6, 81-87. (Broj od 1. lipnja 1931.)